

سه دلیل برای انجام معامله‌ای که در آن تحریم‌ها فاز به فاز کاهش یابند

بعد از آن که جار و جنجال در مورد چارچوب قرارداد تاریخی ماه آوریل به پایان رسید مذاکره کنندگان دوباره ظاهر شدند تا معامله پایانی را انجام دهند. اما مواضع ایالات متحده آمریکا و ایران بسیار با یکدیگر فاصله دارند. تأکید ایرانیان بر برداشته شدن فوری تمامی تحریم‌ها یک شعار سیاسی است که کاربرد هم دارد اما این فقط نوعی خوش خیالی است. ما سه دلیل داریم برای این که برداشته شدن فاز به فاز تحریم‌ها برای ایران سود آور خواهد بود.

یک ماه بعد از آن که ایران و گروه سه کشور اروپایی +۳ بر سر چارچوب قرارداد به تفاهم رسیدند در بازارها هنوز اثری از بهبود روحیه‌ای که بعد از توافق دیده شد دیده نمی‌شود. در آوریل ارزش شاخص تدپیکس نزدیک به ارزش آن در آغاز همان ماه بود (نمودار اول). نرخ تبادل ریال بعد از آن که در اول ماه مختصری افزایش یافت ثابت ماند (نمودار دوم). بازارها از چالش‌های بزرگی که یک قرارداد جامع با آن مواجه خواهد شد آگاهی دارند.

بلند پایه‌ترین مقامات ایرانی یک صدا گفته‌اند که در صورتی که تحریم‌ها بلافاصله و کاملاً برداشته نشوند معامله‌ای صورت نخواهد گرفت. اینگونه دگم اندیشی در چارچوب سیاست داخلی به عنوان شعاری که گروه‌های تندروی ایرانی را در صحنه نگاه دارد قابل فهم است. در واقع این نوع منفی بافی‌ها در ایالات متحده آمریکا هم انعکاس یافته. کاخ سفید به کنگره اجازه داده تا قرارداد نهایی هسته‌ای را مورد بررسی قرار دهد. یک روند کاملاً شناخته شده در این مذاکرات هسته‌ای این است که همواره بعد از آن که پیشرفتی حاصل شد یک قدم به عقب برداشته شود. خیزش صورت گرفته در ۲ آوریل نیز از این امر مستثنی نیست.

مطالباتی چون برداشته شدن فوری تمامی تحریم‌ها فقط یک خوش خیالی است اما کاهش فاز به فاز تحریم‌ها سودهای بسیاری برای اقتصاد ایران خواهد داشت. مذاکره کنندگان فقط هشت هفته فرصت دارند تا اختلافاتشان را حل کنند ولی زمان بندی برداشتن تحریم‌ها مانع بسیار بزرگی است. اقتصاد دانان ما پیشبینی می‌کنند که اگر ایران تفسیر خود از معامله‌ای که آن را قابل قبول می‌داند تا حدی تغییر دهد آنگاه به سه دلیل سودهای بسیاری نصیب اقتصاد ایران خواهد شد.

دلیل اول: اگر گفتگوها متوقف شود انزوای ایران در نظام‌های مالی و تجاری جهانی افزایش خواهد یافت و وضعیت بهبود نخواهد یافت. در کنفرانس خبری خود در ۱۶ آوریل رئیس جمهور روحانی ادعا کرد که حتی اگر قراردادی حاصل نشود ساختار تحریم‌ها آن طوری که ما آن را شناخته‌ایم به سختی گذشته نخواهد بود. رئیس بانک مرکزی ایران ادعا نموده که برنامه ریزی اقتصادی بر اساس این سناریو که معامله‌ای صورت نگیرد و یک بهبود تدریجی در وضعیت اقتصادی اتفاق بیافتد می‌باشد. در صورتی که هیچ اثری از پیشرفت نباشد هیچکدام از این دو نفر نباید عزم نظام سیاسی ایالات متحده آمریکا برای افزایش درد اقتصادی ایران را دست کم بگیرند. حتی اگر تحریم‌های جدیدی نیز به اجرا در نیاید حجم بسیار سنگین تحریم‌های فعلی که جامع‌ترین و گسترده‌ترین تحریم‌ها در تاریخ می‌باشند باعث خواهد شد تا شرکای بین‌المللی تجاری ایران از قبول هر نوع ریسک و ناراحتی ناشی از معامله با ایران تا سال‌ها خودداری کنند.

دلیل دوم: ناتوانی در رسیدن به توافق در این مورد از نظر اقتصادی فاجعه آمیز خواهد بود چرا که باعث به هدر رفتن قدرت بالقوه اقتصادی جمهوری اسلامی خواهد شد. اگر گفتگوها متوقف شود اقتصاددانان ما انتظار دارند که سرمایه داران ایرانی و جوانان تحصیل کرده و شرکت‌هایی که به وضعیت جهانی توجه دارند بلافاصله از بازار خارج شوند. بانک مرکزی به دشواری قادر خواهد بود تا مانع از خروج سرمایه شود و مجبور خواهد شد تا بورس و مراکز تبادل ارز را تعطیل کند. سرمایه گذاری متوقف خواهد شد و مردم نیز دیگر پول خرج نخواهند کرد. این باعث ترکین حساب انتظاری دو ماه گذشته خواهد شد. در این سناریو بانک‌ها به شدت در خطر بی‌پولی قرار خواهند گرفت چرا که مردم پول خود را از بانک‌ها خارج خواهند کرد و تعداد دوراهی قرار خواهند گرفت و باید بدهکارانی که قادر به پرداخت بدهی‌های خود نیستند نیز افزایش خواهد یافت. مسئولین بر سر میان استفاده از تشویق اقتصادی که باعث افزایش تورم خواهد شد یا ریاضت کشی اقتصادی انتخاب کنند. حتی گزینه اول نیز اثری نخواهد داشت چرا که قادر به حل بحران ناشی از افزایش همزمان رکود اقتصادی و تورم نخواهد بود و فقط تاثیر ناچیزی بر فشارهای وارده بر وام‌های بانکی خواهد داشت. زندگی میلیون‌ها خانوار عادی ایرانی دشوارتر خواهد شد و قدرت خرید آنها نیز دوباره به دلیل بیکاری و افزایش هزینه واردات و تورم دوباره تحت فشار قرار خواهد گرفت. به گفته سخنگوی مجلس علی لاریجانی ۴۲ درصد از فارق التحصیلان دانشگاه‌ها بیکار هستند و در نتیجه در سال ۲۰۱۵ مهم‌ترین هزینه‌ها برای ایران کاهش خواهد یافت و اقتصاد بزرگ ایران که قادر به شکوفایی است و مردم تحصیل کرده ایران برای یک دهه از پیشرفت محروم خواهند شد.

دلیل سوم: کاهش فاز به فاز تحریم‌ها هنوز به اندازه کافی برای اقتصاد ایران سود آور خواهد بود و باعث ادامه رشد اقتصادی خواهد شد. اگر در ۳۰ ژوئن توافقی حاصل شود اثر آن بر اقتصاد ایران فوری و مثبت خواهد بود چرا که سرمایه گذاران داخلی و بین‌المللی محاسبات سرمایه گذاری خود را تغییر خواهند داد و به بازارهای سرمایه و سهام ایران هجوم خواهند آورد. همچنین فرضیاتی در مورد پاداش امضا کردن و کاهش چند میلیارد دلاری تحریم‌ها در صورت حاصل شدن توافق مطرح شده‌اند. در ماه‌های آینده ما شاهد افزایش قابل توجه مصرف خواهیم بود چرا که ریال قوی‌تر خواهد شد در نتیجه هزینه واردات کاهش خواهد یافت. تقاضا برای صادرات ایران افزایش خواهد یافت و خانوارهای ایرانی کمتر پس انداز خواهند نمود و بیشتر پول خرج خواهند کرد. در این مدت سرمایه گذاری نیز بعد از سال‌ها بی‌توجهی به صنایع در ایران به طور طولانی مدت افزایش خواهد یافت. سرمایه گذاران بین‌المللی دارند صف می‌کشند تا در اقتصاد که دوباره دارد خیزش می‌کند سرمایه گذاری کنند. دولت برنامه‌هایی را تدارک دیده تا ۳۰ میلیارد دلار سرمایه گذاری مستقیم خارجی توسط ایرانیان مقیم خارج از کشور را که به گفته گزارشی که اخیراً منتشر شد ۱,۳ تریلیون دلار سرمایه دارند جذب کند.

اگر معنی کاهش فاز به فاز تحریم‌ها سهمیه بندی بازگشت دادن سرمایه‌های بلوکه شده ایران از خارج از کشور و افزایش میزان صادرات نفت و پتروشیمی ایران و حذف تدریجی نام مؤسسات مالی ایران از فهرست تحریم‌ها بود هنوز هم این سودها در طول های شد. وزیر اقتصاد و رئیس بانک مرکزی ایران همواره محتاطانه شهروندان ایران را از ریسک یک یا دو سال عاید ایران می‌اند. در واقع برداشته شدن فاز به فاز تحریم‌ها بعد از ناشی آثار وضعیت نامتعادل بازار و تورم بر روند کاهش تحریم‌ها آگاه نموده‌اند. مالی ممکن است حتی آثار مثبتی که قابل مشاهده نباشد نیز داشته باشد. های مالی بین‌انزوای شدید و طولانی مدت در بازار توانند برای ورود سرمایه به بخش بانکداری در میان خوشبینی به وضعیت اقتصادی بسیار افزایش یافته و در نتیجه مسئولین می‌مدت برنامه ریزی کنند و تراز درآمدها و مخارج دولتی را سر و سامان دهند. مسئولین قادر خواهند بود تا برای برنامه توسعه های کلیدی را اولویت بندی نموده و فرهنگ حمایت از فساد در ادارات دولتی را بدون در خطر قرار دادن رشد دادن زیر ساخت اقتصادی از بین ببرند.

در این ماه بانک‌های خصوصی ایران توافق کردند که نرخ بهره برای پس اندازهای بانکی باید حد اکثر ۲۰ درصد باشد و این به معنی کاهش ۲ درصدی نرخ فعلی می‌باشد. کسانی که این پیشنهاد را داده‌اند اظهار داشته‌اند که نرخ بهره برای وام‌های بانکی باید کاهش یابد تا صنایع رنج کشیده ایران دوباره جان بگیرند و پس اندازها برای آن بخش‌هایی از اقتصاد که تولیدات بیشتری دارند هزینه شوند. اما مخالفین این طرح نگرانند که اینگونه وام‌ها ممکن است مستقیماً صرف پرداخت مخارج فعلی شوند و در نتیجه

تورم را افزایش دهند. رئیس بانک مرکزی سیف ضعف‌های نظام بانکی ایران را مشخص نموده. نرخ سود بانکی مانع اصلی بر سر راه شرکت‌هایی نیست که تقاضای وام نموده‌اند. موانع اصلی وام‌های دولتی و زیر ساخت‌های ضعیف سرمایه می‌باشند. ارزش وام‌های بدهی‌های دولت به وام دهندگان بخش خصوصی تقریباً ۹۰ تریلیون تومان (حدود ۳۶ میلیارد دلار) می‌باشد و بدون بازده تقریباً ۱۰۰ تریلیون تومان (۴۰ میلیارد دلار) می‌باشد. هم طیب نیا و هم سیف در مواقع مختلف گفته‌اند که اگر دولت مخارج خود را پرداخت نکند نظام بانکی قادر نخواهد بود تا اعتبارات لازم برای رشد اقتصادی را فراهم آورد.

معاملات تجاری سمبلیک با روسیه و ترکیه در این ماه حاکی از ادامه اجرای طرح ایران برای تغییر موازنه الگوی اقتصادی خود می‌باشد. رئیس جمهور ترکیه اردوغان اعلام کرد که قصد دارد تا در چارچوب همکاری‌های اقتصادی دو جانبه تجارت با ایران را بیش از دو برابر افزایش و به ۳۰ میلیارد دلار برساند. اردوغان عقیده دارد که در صورتی که تحریم‌ها برداشته شود ایران احتمالاً به اروپا گاز خواهد فروخت و وی نیز می‌تواند طرح خود برای تثبیت موقعیت ترکیه به عنوان یک مرکز راهبردی صادرات انرژی برای منطقه را به اجرا درآورد. در پنج سال گذشته روابط تجاری ترکیه و ایران افزایش قابل توجهی داشته (نمودار سوم) چرا که واردات کالا از کشورهای غربی از طریق مرزهای نسبتاً باز ترکیه صورت گرفته. در این میان معاون وزیر امور خارجه روسیه ریابکف گفت که معاملات راهبردی و تجاری پایاپای با ایران آغاز شده و به خوبی ادامه یافته. به گفته ریابکف مقدار زیادی کالا به ایران تحویل داده شده و ایران نیز متقابلاً نفت خام تحویل داده. اما هیچگونه ارقامی در این مورد در دست نیست.

بانک مرکزی ایران نیز گویا با طرح سواپ ارز با این دو کشور موافقت نموده تا از این طریق تجارت به ریال و لیره و روبل را تسهیل کند. این شرط اول رسیدن به توافق برای استفاده از یکی از این ارزها برای انجام معاملات تجاری دو جانبه می‌باشد. اما این نوع معاملات احتمالاً به زودی جایگزین معاملاتی که در آن از ارزهای مهمی چون دلار آمریکا و یورو و بین استفاده می‌شود نخواهد شد. کمبود نقدینگی و افزایش ریسک تبادل ارز و اندک بودن تعداد بانک‌هایی که حاضر به شرکت در این نوع طرح‌ها باشند از جمله موانعی هستند که بر سر راه قرار دارند. مهمترین مسئله این است که استفاده از ارزهایی که اهمیت چندانی ندارند برای شرکت‌ها مشکل ساز است و باعث افزایش مخارج آنها می‌شود. اما اجرای موفقیت آمیز این طرح حاکی از آن خواهد بود که شرکت‌های ایرانی به حدی منزوی شده‌اند که حاضرند برای تبادل کالا ضرر کنند.

افزایش ۰,۱۰ دلاری بهای نفت (نفت خام برنت) در ماه گذشته به صنعت نفت محاصره شده ایران اجازه داد تا برای مدت کوتاهی هم که شده نفس راحتی بکشد (نمودار چهارم). اما درآمدها کاهش یافته‌اند و بودجه‌ها نیز به سختی کفاف می‌دهند و در نتیجه شرکت ملی نفت ایران و وزارت نفت هر دو بر روی طرح اصلاح یارانه‌ها متمرکز شده‌اند. در حال حاضر وزارت نفت ۳۵۵۰۰ تریلیون ریال (بیش از یک میلیارد دلار) در ماه پول نقد به خانوارهای ایرانی می‌دهد. شرکت ملی نفت ایران اعلام نمود که بدهی‌های آن بیش از ۵۰ میلیارد دلار می‌باشد و هر سال ۱۰,۲۱ میلیارد دلار به طرح‌های پرداخت خسارات به پول نقد کمک می‌کند.

Fig 1. TEDPIX Stock index
(August 2014 to present)

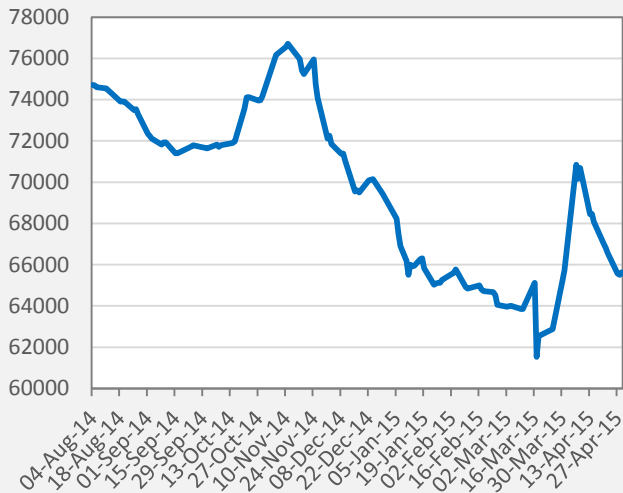

Fig 2 Rial:USD exchange rate (market and official)
(December 2014 to present)

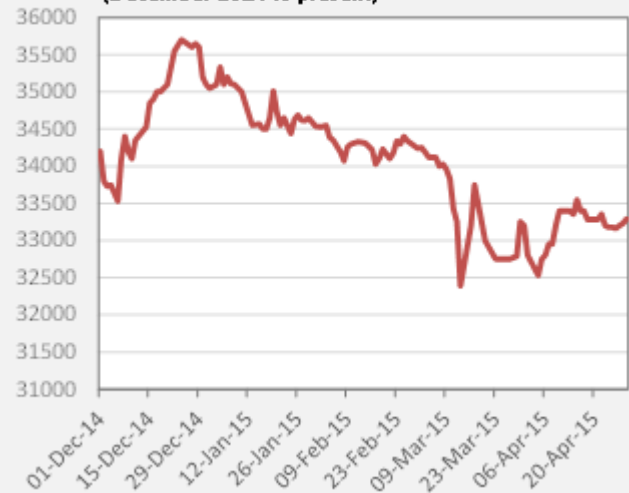

Fig 3. Iran's major trading partners
Top 10 trading partners (exports and imports) \$bn, 2013

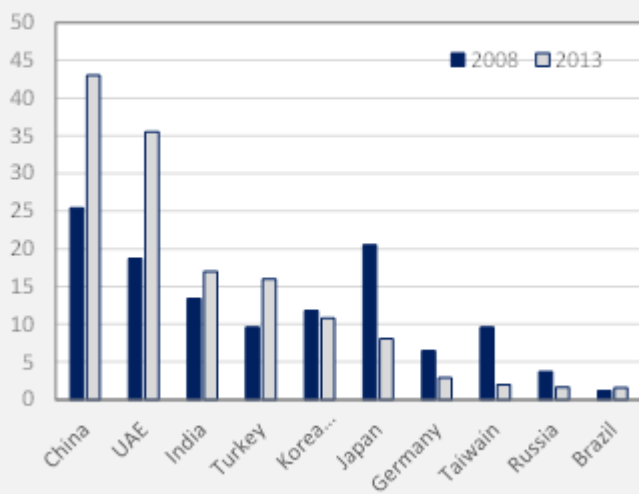

Fig 4. Brent crude oil price (\$/bbl)
January 2014 to present

